

MESÉLŐ UTCATÁBLÁK

Avassuk ünnepé az új utcák, terek elkeresztelését

Ott kell kezdenem, hogy előljáróban elmondok egy régi, kedves emlékeket. Sohasem felejttem el, milyen boldogan üljögolt nekem *Blaháné*, élete utolsó éveiben azt a nevezetes esetet, hogy az „6 Népszínház” előtti kis teret, amelyen Tinódi Lantos Sebestyén pengeli bronzlajtját, az ő nevére keresztelték el:

— Na látja, kedves barátom, — mondotta lelkendezve, csillogó szemmel —, most már nekem terem is van; a kedves, kis „*Blaha Lujza-tér*”. Hát nem boldogság ez?! Mondhatom, nagyobb öröm nem is érhetett most, ebben a csunya, szomorú világban, mert ha elmulnak ezek az idők, nyilván szívesen emlékeznek majd rám az emberek, valahányszor erre járnak.

Blaháné legelső látogatása a „Blaha Lujza-tér”

És minthogy éppen akkor szögezték föl a téren az ő nevét megőrzítő táblácskákat, le is sétált az Emke fölötti, elsőemelti erkélyes lakásáról, hogy gyönyörködjék a tulajdon terében. Kérésére vele tartottam én is és mielőtt lementünk, Vilmának, haláláig hűségese házvezetőjének még odaszólt:

— Vilma lelkem, ha keresnek, lenn vagyok a teremem... De értem ne jöjjön ám, mert ott akarok sétálni ebédig. És le is mentünk nyomban. A nagyszonyon kétszer-háromszor is körülsétálta a teret. Mindegyik táblácska előtt megállt, hogy leolvassa róla, mintha nem ismerné és csak lassan betűzte így:

— Bla—ha Luj—za-tér!

Ime így beszélt róla a legilletéke-sebb, azaz a legközelebről érdekelt fél, a magyar színművészetnek örök dicsősége. Érdekes, hogy *Blahánéval* az idevágó rendelet ellenére, — még *életében* neveztek el róla közteret. De nyilván meglepődéssel fogadta ezt a közvélemény is, mert ezzel a kitüntetéssel olyasvalaki tisztelt meg, akit amugy is szívébe zárt minden magyar ember.

Ez a kedves apróság jut eszembe most, amikor Budapest utcaneveinek a nyilvánosság előtt való emlegetését időszerűnek tekintem, még pedig éppen azért, mert *történelmi, sőt világirodalmi* — *életünk*. Ha ugyanis küssé, belenézzünk a dolgok mélyébe, látjuk, mennyire nem jelentéktelen, hanem egyenesen nevezetes cselekedet egy-egy utcának, tereknek az elnevezése; mennyi *világgraszoló* esemény élőd föl lelkünkben, ha az utcanevek birodalmában barangolunk.

Jóhai-, vagy Baross-utca

Gondoljuk csak meg, hogy pl. *fél-azázzáddal* — *amint Toldi László* volt fővárosi levéltáros gondos munkájában látom, — mindössze 900 elkeresztelt utcája volt Budapestnek, míg ma már majdnem 2500 elnevezett utca és tér van a világörössé nőtt fővárosban. Az utcaelnevezések ügye tehát *közügy*, mert akármilyen közömbösen haladunk is el egy-egy utca, vagy tér házsorai között, érdekes és elgondolkodtató ráemlékeznünk mindarra és azokra, amik és akik eszünkbe jutnak egy-egy utcánév nyomán. Tessék csak elképzelni, hogy pl. 1891-ben sokat vitatták a kérdést, hogy a két Stáció-utcát mire kereszteljék? Szó volt akkor arról, hogy mivel *Jóhai* Mór ott lakott, sőt háztulajdonos is volt ugyanott, az ő nevére keresztelik el, de mivel Baross Gábornak, félszázaddal ezelőtti kereskedelmi miniszterünknek vitathatatlan érdemei voltak a zónatarifa behozatalával, ő lett a győztes és a Stáció-utcából *Baross-utca* lett. Ez maga is bizonyítja, milyen nagy jelentősége van annak, hogy utcáinkat, tereinket közmegelegedéssel és *helyesen* nevezzük el. Hogy ez mennyire igaz, bizonyítja az is, hogy nemrég egyes lapok hasábjain érdekes és termékeny vita folyt és folyik elég sűrűn arról, hogy kinek az ötlete a *történelmi utcatáblák* dolga? Mielőtt tehát ennek az állandóan időszerű kérdésnek *mai* érdekességeiről szólnék, vessünk egy pillantást néhai *Vadász Ede* krónikás kartársam összeállítására nyomán, a *mult század* idevágó dolgaira.

Hol késik a Kacsóh Pongrác utcája?

Már ötven évvel ezelőtt határozott céltudatosság mutatkozik utcáink és tereink elnevezésében. Az utcanevek megőrzik a *szabadságharc* emlékeit, ilyen utcánév 12 van. *Történelmi nagyságaink* nevét 45 utcánév őrzi, *államférfyaink* 15 utcánév, *kiváló íróink* pedig 35 utcánév és teret neveztek el. Érdekes, hogy ezek között ma már kevésbé ismert íróink is szerepelnek (*Barcsay, Orczy, Czákó*). A *művészvilág* jeleséi közül mindössze öt színész: *Bulyovszky, Egressy, Kántorné, Lendvai* és *Szedákai*.

négy színész: Bihari, Liszt, Mosonyi és Magyary és *három festőművész: Markó, Telepy és Zichy* nevét viselték az utcák. (Itt említjük meg, hogy például *Kacsóh Pongrác*nak, a János vitéz zeneköltőjének máig sincsen utcája a fővárosban, holott halhatatlan művével nemcsak, hogy ezt a megkülönböztetést régen kiteremtette, de jól tudjuk azt is, hogy Kacsóh híveinek egy tiszteltreméltó csoportja, illetékes helyen ismételtlen meglette ez irányban a szükséges lépéseket, mindmáig eredménytelenül. Ez érdekes és jellemző eset pedig így esett meg.

Tudvalévő, hogy Kacsóh Pongrác évekig fizika-matematika tanára volt a tavaszmezőutcai gimnáziumnak. Volt tanítványainak jórésze, egy szép napon — persze akkor, amikor a zeneköltő-professzor nevét már ország-világ ismerte és becsülte — egyesülethe tömörült és így terjesztette a Közmunkatanács színe elé azt a kérésüket: nevezék el a *Tavaszmező-utcát Kacsóh Pongrác-utcának*. Hogy, hogy nem, ez a megokolt kérés máig sem teljesült, ellenben a volt Kacsóh-diákok testülete olyasféle értesítést kapott, hogy a *Tavaszmező-utcat* nem, de az oda közel eső egyik mellékutcat hajlandók lennének *Kacsóh Pongrác-utcára* elkeresztelni... Az igazság pedig az, hogy máig még *ez sem történt meg*, hogy miért, ki tudja?

Az utcaelnevezések irodalma

Természetes, hogy azokról a kiváló férfiakról, akik a főváros fejlesztése körül érdemeket szereztek, szintén neveztek el utcákat, e nevek között azonban sok van, amelyekre már a legöregebb emberek sem emlékeznek. Ime: *Schuszter János, Staffenberger, Havas, Ranolder, Zsivora*. Néhány híres orvosunk is kapott utcát és sok *katonai vonatkozású* utcánév is van és vannak utcanevek az *Alkotmány* köréből (*Kirdy, Katona, Nador, Alkotmány*), elneveztek továbbá 66 utcát helységekről és városokról, folyókról, hegyekről és növényeiről is.

A kiegyezés esztendejében, 1867-ben történt, hogy Pest város vezetősége a városi élet erős fellendülése idején elhatározta a régi utcanevek eltörlését azaz, hogy helyükbe történelmi szerepet játszó férfiak nevét teszi. Eppen *Gallina Frigyes* fővárosi tanácsnok említi egy érdekes kis füzetében, hogy az 1850-es és 70-es évek folyamán már jelentősebb *irodalma* is keletkezett az utcaelnevezések ügyének, amely megállapítja, hogy voltaképpen egész Európaszerte eléggé későn kezdtek foglalkozni az utcák és terek elnevezésével. Nyoma van annak, hogy jó hosszú ideig maga a lakosság nevezte el az utcákat szükség szerint, vagy ötleterien. A házak megszámozását például *Berlinben* is csak az 1700-as évek elején — a páros és páratlan oldal bevezetését pedig *Bécsben*, az 1800-as évek legelején kezdték meg.

Egyike a legértékesebb idevágó munkáknak *Schmoll Lajos* egykori városi levéltáros könyve, amely 1906-ban jelent meg és amelyben külön fejezet foglalkozik a Pest városi utcák és terek *több mint száz év előtti*, 1817. évbéli állapotával. Ez a lelkiismeretes kutatások során keletkezett munka felemlít sok olyan utcanevet, amelyet bizony kár volt eltörölni, mert a szinte *patinás* nevek helyére ugyszólván *semmimondó* nevek kerültek, egészen indokolatlanul. Így például a *Delizsán-utcából* Gyorskocsi-utca lett, a *Dána-utcából* Anna-utca, eltűnt a *Biedermeyeres hangzású Kalácsütő- és Türedelem-utca* és még sok más utcánév, amelynek bizony megmaradhattak volna, akár egy-egy műkincsünk.

Új utcák

Vizsont érdekes és érdemes, ha csak nagyon felületesen is, megemlékeznünk arról, hogy napjainkban, azaz napjainkig *miféle új utcák*, illetve utcanevek születtek. Tehát *Ady* Endre nevét kapta a *Bimbó-utca* egy része. Az *Albrecht-utból: Hunyadi János*, az *Alkotás-utcból: Gömbös Gyula* ut lett. Az *Amazon-utca: Hutyra Ferenc*, a *Balaton: Rothermere*, a *Bástyasétány: gróf Bethlen István-bástyasétány*, a volt Konkoly-utca: *Benedek Elek*, a *Birsalma: Ráth György*, a *Gólya: Bókay János*, a *Borz: Kaas Ivor*, a *Csillag: Gőnczy Pál*, a *Sarkanyus: Dalmady Győző*, a volt *Madách-utca: Dankó Pista-utca* lett. Vizsont *Madách Imre* teret kapott a VII. kerületben, ahol igen ötletesen két új utca: az *Adam- és Éva-utca* torkollik bele. A *Flór-utca: Rákosi Jenő* nevét kapta, a *Gyöngygyűk-utcból Gyulai Pál-utca*

lett és a III. kerületben *Gyóni Géza* is kapott utcát.

Országgyarapító *Kormányzó urunk* nevét a róla elnevezett *Bástyasétány, Hid, Körtér* és *Ut őrzi* az utókor számára. Az Oktogonból *Mussolini*, a *Röndből Hitler-tér* lett. A Soroksári-ut egy részét: *Jászai Mari* nevére, a *Károly-körtut: Károly király-utjára* keresztelték. De utcát, vagy teret kapott idáig: *Papp-Váry Elemérné, Pósa Lajos, Prielle Cornély, Puskás Tivadar, Rumbach Sebestyén*, aki neves orvos volt és háza is volt a mai *Rumbach-utcaban*, továbbá *Stróbl Alajos, Szabolcska Mihály, Ujházi Ede, Vajda János, Volkman Róbert* stb.

Trefás, fura utcanevek

Volt pár évtizeddel ezelőtt 74 olyan utcánk, amely egy-egy nő, vagy férfi keresztnevet viselt. De voltak, sőt vannak ilyenek is: *Sárkány-, Amason-, Délibáb-* stb. A világháború után elcsatolt magyar országrész egész csapathy városának nevét kapta meg egy-egy utcánk, vagy terünk, pl. *Ujvidék-, Pancsova-, Nagybecskerek-, Bácska-* stb. — *Vizeink, hegyeink, növény- és állatvilágunk* birodalmából is vagy kétszáznak a nevét viseli egy-egy utcánk. És ha van egy-egy ilyen utcánév is, mint *Duna-, Gellért-, Jázmin-, Afonya-, Bazsarózsa-, Dinnye-, Mogorócsa-, Retek-*, de meg ilyen is: *Adonisz-, Füge-*

A HÁBORU HIREI

Anglia nem mond le indiai hatalmi helyzetéről

Lisszabon, július 18. (Stefani.) Az Exchange Telegraph jelenti: Illetékes londoni körök az indiai kongresszus végrehajtóbizottságának döntésével kapcsolatban kijelentik, Angliának eszágában sincs lemondani indiai hatalmi helyzetéről a háboru tartama alatt. Londonban éppugy, mint Uj-Delhiben — mondja továbbiakban a lap — jól tudják, hogy a kongresszus határozata, új nehézségek csíráját rejti magában, de Nagy-Britanniá bünt kövele el India ellen, ha engedne Gandhi követeléseinek. Illetékesi körökben — fejezi be tájékoztatását a lap — hangoztatják, hogy London nem haboznék, hanem más módszerhez folyamodnék, ha ezt szükségesnek ítélné. (MTI)

Nagy hadgyakorlat a Hawaii-szigeteken

Lisszabon, július 18. (NST) A new-yorki rádió pénteki jelentése szerint a Hawaii-szigeteken az amerikai csapatok jelenleg eddigi legnagyobb hadgyakorlatukat tartják.

Légi riadó Durbanban

Bern, július 18. Az angol hírszolgálat jelenti a délafrikai Durbanból, hogy ott pénteken este rövid időre légi riadórt rendelték el. Ugy tudják, a riasztásnak megvolt az oka, de hivatalosan nem közölnek róla semmit. (MTI)

Feltűnő személyi változások Braziliában

I. Buenos Aires, július 18. (Német Távirati Iroda) Vargas államelnök az Associated Press rio de janeiro-i híradása szerint három vezető tisztviselőt felmentett állásától, még pedig Francisco Campos igazságügyminisztert, Felinto Müller kerületi rendőrfőnököt és Tourival Fontost, a sajtó- és propagandahivatal igazgatóját. Müller rendőrfőnököt már napok óta keringelt az a híresztelés, hogy állítólagos tengelybarátsága miatt esett ki a fölöttek kegyéből.

II.

Buenos Aires, július 18. (Német Távirati Iroda) Mint Rio de Janeiro-ból jelenti, Vargas elnök már ki is nevezte a három felmentett főtisztviselő utódait. Alexander Marcones jr. munkaügyi miniszter Francisco Campos utódjaként átveszi az igazságügyminisztérium vezetését. Felinto Müller rendőrfőnök utódjává Alcides Gonsalves Etchegoyen alezredes neveztek ki. A sajtó- és propagandahivatal új igazgatója Antonio Coelho Des Rues lett. A változások politikai hátteréről hivatalosan még nem nyilatkoztak.

III.

Buenos Aires, július 18. (NST) Vargas államelnök eljárása egész Dél-Amerikában nagy feltűnést keltett,

Furulya-, Hajadon-, Rövid-, Szász-, Szem-, Páva-, Fecske-, Tilinkó-, Törpe- stb. érdekes, hogy arra nagy óvatossággal ügyeltek, hogy *állatnevek* ne szerepeljenek egy utca nevéltábláján sem. A hajdani utcanevek között volt ugyan valamikor réges-régen egy „*Ló-ösvény*”, nyilván azért, mert ott jártak fel a magyar és török katonák, zsoldosok, nyergesek a vezetéklokkal a várba, de idővel ezt a nevet eltörlték és ezt az utcát a ma is meglévő *Jégverem-utcára* keresztelték. Végül vissza kell még térnem arra a *vitára*, amely nemrég a történelmi utcatáblák dolga körül folyt, természetesen anélkül, hogy kuttatók, vajjon ebben a kérdésben *mi, kinek az ötlete?* Csupán a történelmi hűség kedvéért legyen szabad megemlítenem, hogy még 1925-ben *Havass Rezső* volt fővárosi bizottsági tag ez irányban indítványt is tett, majd *Gallina Frigyes* 1931-ben ugyancsak azt ajánlotta, hogy az utcatáblák nevéltáblájába, kőbe véssék, a kitétetett képét pedig dombormű formájában helyezzék el ott, sőt éjjel villanylámpással világítsák meg. Az ötlet tehát *nem új és semmi hiba nincsen abban*, hogy többben, érdemes formában feszegetik. Jómagam azonban ebben az ügyben a következők *valóban új és eredeti ötletet ajánlom az illetékes körök szíves figyelmébe: Tegyük ünnepi eseménynek az utcák és terek elkeresztelésének aktusát!*

Ha pedig a város illetékes helye ezt nem győző költséggel: *itt a megoldás módja is*. Ha valamely kiválóságunkat meg akarjuk tisztelni utcával, vagy tterrel, *tessék az egész ügyet annak a Kamarának, vagy más közületnek a kezébe letenni*, ahová az illető tartozik.

PL. Magyar Tudományos Akadémia, Petőfi-, Kisfaludy Társaság, Eggházak, Honvédség, a különféle Kamarák: *Sajtó-, Ügyvédi-, Orvosi-, Film- és Színművészeti-, Mérnöki-, Gyosz* stb., stb. Ezek azután az illetőnek hozzátartozóit, baráti körét, tisztelőit stb. meg-hívják az utcaelnevezés ünnepére. Magát az elkeresztelés aktusát pedig tessék ünnepélyessé, nyilvánossá avatni olyformán, hogy a kérdéses utca, vagy tér elején, vagy más megfelelő helyen, készíttessék egy *köpad, beugró, vagy esőtől védett, néhány ember (családtagok) befogadására alkalmas férőhely*, ahol a falba ünnepélyesen belehelyeznek íveg alá az illetőnek életfolyását ismertető *diszes pergamentet, képmását*, esetleg arra való legnevezetesebb *alkotásának* egy-egy fényképét, miniatűrjét, hogy mindenki, aki arra jár: *láthassa, olvashassa, amit látni, tudni illik!*

Az ilyen elkeresztelési, avatási ünnepségen valaki méltatná az illetőt, beszélne munkásságáról, elszavalná egy költeményét, idézne arra való műveiből stb. Különösen a *tanulmányosság* figyelmét kellene az ilyen ünnepségekre, akár hivatalosan ráirányítani, mert hiszen így az utcatáblákon keresztül valólagossá megelevenednek és közkincsé válnak az *egész magyar irodalom- és művelődéstörténet*.

Az egész világon *Budapest lenne a legelső város*, amely az utcaelnevezés tényleg *ünnepélyes formában* megünné s egyuttal ez az intézmény *szinmagyar* intézmény lenne és országos jellegű is kapna.

Ne rejtjük véka alá azt, amire az egész világ előtt büszkéek lehetünk!

Polgár Géza

Cáfolják az Argentino meglekelését

Buenos Aires, július 18. (Stefani.) Hivatalosan cáfolják az angol hírszolgálatnak azt a jelentését, hogy az Argentino gőzöst megtorpedózták. A hajó zavartalanul folytatja útját Buenos Airesbe. (MTI)

A „Stureberg” elsüllyesztése

Stockholm, július 18. (NST) A Stureberg svéd gőzöst a Földközi-tengeren egy repülőgép elsüllyesztette. Stockholmii illetékes helyen ezzel kapcsolatban közlik, hogy a *Stureberg* ugyan a Nemzetközi Vöröskereszt megbízásából élelmiszert szállított Görögországnak, de nem tartozott azok közé a hajók közé, amelyeknek biztonsága érdekében a svéd kormány és a Nemzetközi Vöröskereszt meg-egyezéseket kötött. Stockholmii illetékes helyen nem erősítik meg azt az angol részről terjesztett híresztelést, hogy a svéd gőzöst német repülőgép süllyesztette el.

Inönü elnök látogatása Szaradzsoqlunál

Istanbul, július 18. (OFI) Inönü elnök csütörtökön első ízben tett látogatást Szaradzsoqlu miniszterelnöknél. Az elnök és a kormányfő hosszabb megbeszélést folytatott egymással. (MTI)

Megindul a vasuti teherforgalom Görög- és Törökország közt

Athén, július 18. (NST) A török és görög vasutak vezetőségei között megegyezés jött létre, amelynek értelmében a napokban több mint egy-egy szünet után ismét megindul a vasuti teherforgalom a két ország között. A tehervonatok Athénből Szalonikim és Dendegacson át Lüleburgaszig mennek, ahol a vasutvonal csatlakozik a szófia-istanbুলi nemzetközi vonalhoz.

Nedics szerb miniszterelnök drámai felhívása népéhez

Belgrád, július 18. (NST) Nedics tábornok szerb miniszterelnök a belgrádi rádióban felhívást intézett a szerb néphez, hogy viseltessenek részvételt saját honfitársaik bajai és szenvedési iránt. Ismételt hasonló felhívások *előzete* attól kell félnie, hogy

ezek a felhívások nem hatoltak át az önzés kemény burkán, amely sok polgártársa szívét takarja. „Teljesíteték-e szent kötelességeket testvéreitek, a menekültek, a szűkölködő családok, a hadifoglyok és hadiárvaik iránt? A németek több részvétellel viseltek volt ellenfeleik gyermekei iránt, mint ti, szerbek” — mondta Nedics tábornok szőszertan. Beszéde további során hangsúlyozta, hogy az önzés betegségét ki kell itarni, hogy a mostani nemzedék méltó utóda legyen a nagy elődöknek.

Csehországi gyűjtés a német Vöröskeresztnek

Prága, július 18. (Magyar Távirati Iroda.) A cseh iskolaiügyi minisztérium pénteken hivatalos jelentést tett közzé, amely szerint a cseh-morva védnök-ségnek a német háborus Vöröskereszt javára rendezett ezévi első gyűjtése 100,349,000 koronát eredményezett. Ez az eredmény a tavalyi gyűjtést 57 millió, a tavalyelőtti gyűjtést pedig 70 millió koronával multa felül. A gyűjtés befejezésével kapcsolatban *Moravec* iskolaiügyi és népfelvilágosítási miniszter péntek este beszédet mondott a prágai rádióban. Az államelnök és a kormány nevében köszönetet mondott a cseh népnek a harmadik háborus gyűjtés várakozáson felüli sikeréért. A cseh háborus gyűjtés beigazolta, hogy a cseh nemzet törvényes kormányja mögött sorakozik fel s a londoni és moszkvai hazugságok nincsenek hatással a cseh nép körében a gondolkodó elemekre. Londonban és Moszkvában minden vonalon család-tak. A csehek fegyelmetlenül dolgoznak, hogy hozzájáruljanak a birodalom győzelméhez, mert felismerték, hogy Londonból és Moszkvából a halál fenyegeti őket. A csehek hisznek *Hiller* Adolfnak, aki a hűségért sohasem fizetett hálátlansággal.

Tisztogatási akció az Atlanti-óceán nyugati részén

Berlin, július 18. (NST) Washingtonból származó svájci lapjelentések szerint az Egyesült Államok haditengereszetének főparancsnoksága elhatározta, hogy az Atlanti-óceán nyugati részén a Bahama szigetecsoport és a Kolumbia és Mexikó előtti tőbbezer, részint még teljesen ismeretlen szigetvilágban nagyszabású tisztogatási akciót hajt végre, mert felmerült a gyanu, hogy a német buvárhajók titkos támaszpontokat rendeztek ott be.

MTI és NST jelentések

ATHEN: Az athéni legfelsőbb törvényszék egy ottani mézáróst életfogytiglani fegyházra ítél, mivel egy döglött számar husát marhahús gyanánt adta el.

BERLIN: A Führer a keleti népek polgárai számára vitézségi és érdemértelmet alapított. Ezt bátor magatartást és a megszállt keleti területek szerzett rendkívüli érdemekért adományozták.

WASHINGTON: Az amerikai haditengerészeti minisztérium pénteken öt további szovetséges hajónak az amerikai vizeken történt elsüllyesztését közölte.

Jól halzik a »CUPIDO« folyékony sampon

Háztartásban használható. Tegyen próbát! PÉK ISTVÁN gyári lekerak, VI., Csomós-utca 52. Telefon 118-692. KÖZTETKÉPVISELŐKET KERESSE!